

Tulip in Classical Turkish Poetry and Couplets Related to Tulip Names in Takvîmü'l-kibâr Min Mi'yârü'l-ezhâr*

Ebru Karadaş¹

Graduate School for Ankara Hacı Bayram Veli University, Old Turkish Literature Discipline

---

ABSTRACT

In the Ottoman Empire, tulips initially decorated palace gardens, and tulip cultivation spread to all segments of the people over time. People from all walks of life, including barbers, clerks, sheikhulislam, doctor, casualty, quilt makers, became interested in raising tulips. The spelling of the words 'tulip' and 'Allah' their equivalents with ebcad calculus is the same, giving the tulip a religious meaning. In addition to works on tulip, many poems that include the names of tulips have been written. Many poets, including Nedim, Muvakkizâde Pertev, Hâtif Efendi, and Kanuni Sultan Süleyman, who wrote poems with the pseudonym Muhibbî, wrote poems based on the names of tulips. The poems written on tulips are collected in poems called Esâmî-i Lâle. The couplets included in the *Takvîmü'l-kibâr Min Mi'yârü'l-ezhâr* written by Mehmed Aşkî in the 18th century are original couplets different from the Esâmî-i Lâle matlas previously determined. The couplets that were written by Hâtif Efendi in the work were revealed in previous studies however, the original couplets of many poets such as Muvakkizâde Pertev, Nedîm, Halimgirây Sultan, Seyyid Hanîf, Re'fet Efendi, İhsân, Nâşid Bey and Gayur-ı Âmîdi were included. In this article, tulip poems in *Takvîmü'l-kibâr Min Mi'yârü'l-ezhâr* will be examined.

Key Words: Tulip poems, classical Turkish poetry, doctor Mehmed Aşkî, Esâmî-i Lâle

---

ARTICLE INFO

Received: 15.09.2020

Revision received:

04.10.2020

Accepted: 05.10.2020

Published online:

23.10.2020

---

* Bu makale yazarın Mehmed Aşkî'nin *Takvîmü'l-kibâr Min Mi'yârü'l-ezhâr'ı* (İnceleme-tenkitli metin-dizin) isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Corresponding Author:

Expert

0531 515 17 35

ebru.karadas@hbv.edu.tr

Orcid: 0000 0003 0579 7306

Klasik Türk Şiirinde Lâle ve Takvîmü'l-kibâr Min Mi'yârü'l-ezhâr'daki Lâle Adlarıyla İlgili Beyitler

Ebru Karadaş²

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı
Bilim Dalı

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde lâle, başlangıçta saray bahçelerini süslemiş, lâle yetiştiriciliği zamanla halkın her kesimine yayılmıştır. Berber, kâtip, şeyhülislam, tabip, kazasker, yorgancı da dâhil olmak üzere toplumun her tabakasından kişi lâle yetiştirmeye merak salmıştır. 'Lâle' ile 'Allah' kelimelerinin yazılışlarının ve ebced hesabıyla karşılıklarının aynı olması lâleyle dinî bir anlam da yüklemiştir. Lâle konulu eserlerin yanı sıra lâle isimlerine yer veren pek çok şiir yazılmıştır. Nedim, Muvakkitzâde Pertev, Hâtif Efendi ve Muhibbî mahlasıyla şiirler yazan Kanuni Sultan Süleyman da dâhil olmak üzere birçok şair lâle isimlerini konu alan şiirler yazmıştır. Lâlelere yazılan şiirler *Esâmî-i Lâle* adlı manzumelerde toplanmıştır. Mehmed Aşkî tarafından 18. yy'da yazılan Takvîmü'l-kibâr Min Mi'yârü'l-ezhâr'da yer alan beyitler daha önce tespit edilen *Esâmî-i Lâle* matlalarından farklı, orijinal beyitlerdir. Eserde *Hâtif Efendi* tarafından yazıldığı belirtilen beyitler daha önceki çalışmalarda ortaya konmuştur ancak *Muvakkitzâde Pertev* başta olmak üzere *Nedim*, *Halimgirây Sultan*, *Seyyid Hanîf*, *Re'fet Efendi*, *İhsân*, *Nâşid Bey* ve *Gayur-ı Âmîdi* gibi pek çok şairin orijinal beyitlerine yer verilmiştir. Bu makalede *Takvîmü'l-kibâr Min Mi'yârü'l-ezhâr*'da yer alan lâlelere yazılmış beyitler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Lâle şiirleri, klasik Türk şiiri, tabip Mehmed Aşkî, Esâmî-i Lâle

---

MAKALE BİLGİSİ

Alınma
Tarihi: 15.09.2020
Düzeltilmiş Hali Alınma
Tarihi: 04.10.2020
Kabul Edilme Tarihi:
05.10.2020
Çevrimiçi Yayınlanma
Tarihi: 23.10.2020

---

² Sorumlu Yazar:

Uzman

0531 515 17 35

ebru.karadas@hby.edu.tr

Orcid: 0000 0003 0579 7306

Giriş

Klasik Türk Edebiyatında Lâle ve Lâle Şiirleri

Tabip ve çiçek yetiştiricisi Mehmed Aşkî tarafından 18. yy'da kaleme alınmış Takvîmü'l-kibâr Min Mi'yârü'l-ezhâr adlı esere göre İstanbul Koca Mustafa Paşa tekkesinin şeyhi Yemenî Hasan Necmeddîn Efendi hazretlerine cuma vaazında 'Bir kimsenin cennete gideceği dünyadayken nasıl belli olur?' sorusu sorulmuş, şeyh cevap olarak 'Bahçesinde lâle, sümbül, zerrin, gül yetiştiren ve Allah'ı seven' kişilerin cennete gideceğini ifade etmiştir. Hz. Muhammed'in 'Kişi dünyada neyi severse ahirette de onunla haşrolur' hadisi üzerine lâle yetiştirmeye büyük önem verilmiş, padişaktan berbere, tabipten hamamcıya kadar pek çok meslek grubundan kişi çiçek yetiştirmiştir. 18. yy'da lâle diğer çiçekleri geride bırakmış ve bir çiçekten öteye geçmiştir. Lâle yetiştirmenin püf noktalarını ele alan ve lâle yetiştiricilerini kaydeden birçok eser yazılmış, yeni lâleler yetiştirmek ve yetiştirilen lâlelere orijinal isimler vermek için yarışmalar düzenlenmiştir. Takvîmü'l-kibâr Min Mi'yârü'l-ezhâr'a bakıldığında lâlelere genel olarak Esmâ-i Hüsnânın geçtiği ve lâlenin Allah vergisi olduğunu ifade eden isimlerin verildiği görülmektedir.

Lâle Devrine ismini verecek kadar önem addeden lâle pek çok şiire konu olmuştur. Sâlim tarafından kaleme alınan aşağıdaki beyitlerde hem redif olarak lâle kelimesi kullanılmış hem de lâle isimlerine yer verilmiştir.

*Çekdi bayrağını aşağı bölükağasıdır
Sarı kibriti sefid Ahmer ü Ahzar lâle*

*Nev-ümîde hatt-ı püşt-i lebi süst-mânî
Levh-i sîm üzre ruhi **Al-ı Musavver** lâle*

İzzet Ali Paşa şiirlerinde lâle isimlerine yer veren diğer bir şairdir. Aşağıdaki beyitler bu duruma örnek olarak gösterilebilir:

*Dâ'imâ mânende-i bedr ol felekte kâm-rân
Mâh-tâb-ı devletindir **Gülşen-efrûz-ı cihân***

*Keremindir ey âsaf-ı efram
Ferah-efzâ-yı hâtır-ı âlem*

Lâle isimleri ve özelliklerini ortaya koymak amacıyla yazılan Esâmî-i Lâle manzumeleri her mısra veya beyite bir lâle ismi gelecek şekilde yazılmışlardır. Özellikle 17. ve 18. yüzyılda divanlarda yer almaya başlayan Esâmî-i Lâle manzumeleri dönemin algısını yansıtan popüler şiirler olarak kalmış, son örnekleri 19. yy'da görülmüştür. Bu kapsamda tespit edilebilen Esâmî-i Lâle manzumeleri Mirzazâde Ahmet Neylî, Kâlâyî ve Şâkir Divan'larındaki Esâmî-i Lâle kasideleri ile İzzet Ali Paşa ve Hâtif Divan'larındaki Esâmî-i Lâle konulu matlalardır (Önal, 2013, 2017).

Esâmî-i Lâle pek çok çalışmaya konu olmuştur. Münir Aktepe 'Damad İbrahim Paşa Devrinde Lâle' adlı makalesinde lâle isimlerini ve fiyatlarını belirttikten sonra lâlenin özelliklerini, kim tarafından yetiştirildiğini ve lâle isminin hangi eserde geçtiğini açıklamıştır (Aktepe, 1954).

İstanbul Lâlesi adlı eserinde Turhan Baytop, lâlenin tarihçesi, İstanbul'da yetiştirilen lâleler ve bu lâlelerin özellikleri hakkında bilgi verirken, 49 adet İstanbul lâlesinin görsellerini de aktarmıştır (Baytop, 1992).

Divanında lâle beyitlerine sıklıkla yer veren Lâle Devri şairi İzzet Ali Paşa'nın lâle isimleri Fatma Sabiha Kutlar tarafından 'İzzet Ali Paşa Divanı'nda Lâle ve İstanbul Lâlesi İsimleriyle İlgili Bir Dizin Denemesi' adlı çalışmada bir araya getirilmiştir (Kutlar:1998).

Çiçeklerin milletimizce çok sevildiğini, bu sevginin evlere, bahçelere, manilerine, türkülere, şarkılara, çeşitli sanat eserlerine yansıtıldığını hatta çocuklara isim olarak koyulduğunu belirten Ahmet Kartal, Klasik Türk Şiirinde Lâle adlı eserinde lâle konulu pek çok şiiri bir araya getirmiştir (Kartal:1998).

Metin Hakverdioğlu, 'Lâle Devri ve Lâle İsimleri' makalesinde Sâlim, Sâhib ve Feyzî'nin lâle konulu beyitlerine yer vermiştir (Hakverdioğlu:2008).

Sevda Önal ilk olarak ‘Klasik Türk Edebiyatında Lâle ve Edebî Bir Tür Örneği Olarak Lâle Şiirleri’ adlı bir makale yayımlamış ve bu makalede Bâkî, Necâtî Bey, Nedîm, Şeyhülislâm Esad ve Nâbî gibi pek çok şairin lâle konulu beyitlerine yer vermiştir (Önal, 2009).

2013 yılında yayımlanan ‘Esâmî-i Lâle Şiirleri ve İstanbullu Hâtif’in Esâmî-i Lâle Matlaları Üzerine Bir İnceleme’ adlı makalesinde ise 19. yy’ın ikinci yarısında yaşayan Hâtif’in Divanında yer alan Esâmî-i Lâle konulu matlaları bir araya getirmiştir (Önal, 2013, 2017). Bu çalışmada yer alan beyitlerin birçoğu Takvîmü’l-kibâr Min Mi’yârü’l-ezhâr’da da yer almaktadır.

Takvîmü’l-Kibâr Min Mi’yârü’l-Ezhâr’da yukarıda belirtilen çalışmalarda bulunmayan beyitler ve şair isimleri tespit edilmiştir. Şiirlerine yer verilen şairlerin divanları taranmış, divanlarda yer almayan beyitler tespit edilmiştir. Bazı beyitlerde ise Divan ve Takvîmü’l-Kibâr Min Mi’yârü’l-Ezhâr arasında kelime farklılıkları olduğu görülmüştür.

1. Takvîmü’l-kibâr Min Mi’yârü’l-ezhâr’da Lâlelere Yazılan Beyitler

Takvîmü’l-Kibâr Min Mi’yârü’l-Ezhâr’da lâlelere yazılan 352 adet beyit tespit edilmiştir. Bu beyitlerden biri Farsça biri Arapça’dır. Âşüfte-nümâ ve Pertev-i Mihr adlı lâlelere yazılan beyitler dışında bütün beyitlerin şairleri belirtilmiştir. Eserde bulunan 352 adet beyit, Esâmî-i Lâle şeklinde her beyite bir lâle ismi gelecek şekilde yazılmıştır. Muvakkitzâde Pertev Efendi ve Nedîm’in divanlarında yer almayan beyitlerinin yanı sıra Kerîm ve Şehîd gibi hakkında hiç bilgi tespit edilemeyen şairlerin beyitlerine de yer verilmektedir.

Eserdeki beyitlerde yer alan lâle isimlerinin tasnifi şu şekildedir:

Lâle ve Kadeh Arasında İlişki Kuran İsimler: Piyâle-i Nâz, Piyâle-i Zerrîn, Sâgar-ı Aşk, Câm-ı Gül-gün, Câm-ı Aşk, Câm-ı Zerrîn, Sâgar-ı La’lîn.

Lâlenin Yüceliğini Anlatan İsimler: Şâyeste-i İ’tibâr, Bâlâ-rev, Numûne-i Şeref.

Lâlenin Allah Vergisi Olduğunu İfade Eden İsimler: Kudret-i Hakk, Mahz-ı Tecellî, Mahz-ı Kerem, ‘Ayn-ı Kerem, Berk-i Tecellî, Tezyîn-i Kudret, Nûr-ı Yezdân, Sun’-ı Celîl, Tevfik-i İlâhî, Sun’-ı Rezzâk, Sun’-ı Yezdân, Fazl-ı Rahmân, Kilk-i Kudret, Lutf-ı Mevlâ, Feyz-i Yezdân.

Lâlenin İnsan Üzerindeki Etkisini İfade Eden İsimler: Safâ-yı Derûn, Gül-reng-i Ferah, Pertev-i Sa’âdet, Hayat-efzâ, Gıda-yı Rûh, Mâye-i Ferah, Ferah-fezâ, Ferah-engîz.

Bahçe ve Bahar İsimlerini İçeren Lâle İsimleri: Tuhfe-i Gülşen, Bedî-i Çemen, Şâh-ı Gülşen, Ziyâ-yı Gülşen, Nûr-ı Bahâr, Hüsrev-i Gülşen, Sûzen-i Gülşen, Gülzâr-ı Çemen, Behcet-i Gülzâr, Cemâl-i Gülşen, Hüsn-i Çemen, Şeh-nâz-ı Gülşen, Arûs-ı Gülşen, Feyz-i Bahâr, Fihrist-i Gülşen, Subh-ı Bahâr, Miftâh-ı Bahâr, Subh-ı Bahâr,

Lâle ve Mücevher Arasında İlişki Kuran Lâle İsimleri: Zer-endûz, Çekîde-i Yâkût, Hâme-i Elmâs, Mir’ât-i Sîm.

Mitolojik Çağrışımında Bulunan Lâle İsimleri: Bâl-i Hümâ, Sâye-i Hümâ.

Lâlenin Güzelliğini Anlatan Lâle İsimleri: Peyker-i Hurşîd.

Lâlenin Parlaklığını Anlatan Lâle İsimleri: Şem-i Münîr, Nûr-ı Lâmi’a, Nûr-ı Mücessem, Rişte-i Nûr, Şems-i Münevver, Lem’a-i Hurşîd, Hurşîd-i Münîr.

Yetiştirici İsimlerini İçeren Lâle İsimleri: Feyz-i Halîm.

Renk İsimlerini İçeren Lâle İsimleri: Yed-i Beyza, Câm-ı Gül-reng, Nîze-i Rummânî.

Tablo 1. Takvîmü'l-kibâr Min Mi'yârü'l-ezhâr'da Yer Alan Lâle Beyitleri ve Şairleri³

Ârif Efendi Hafidi Ârif	Ne hâcet eyleme câna 'arâkı teklîfe Gönül PİYÂLE-İ NÂZ uñla mest ü medhüşdur Beñzerse nola o rümj ala ŞÂYESTE-İ İ'TİBÂR lâle
Aşîr Efendi	O terâvet o le'âfet ancak Lâlezâr içre begüm KUDRET-İ HAQQ
Âtîf Bey	Bu lâle medhîni germde elbette şanma füsün Gelen bu lâle-i sinâna bulur ŞAFÂ-YI DERÛN Seyre gel işte yine bâgda ey gonce-i dehr Oldı GÛL-RENG-İ FERAH mücib-i tezyîn-i çemen Hemân tâb u terâvet lâlede bir şun'-ı bārîdür Kemâl-i kudrete izhâr idince MAHÛZ-I TECELLİ Hiddet-i ta'b-ile iylerse birâz cevr ü senem Lâlezârı hele teşrîfle anıñ MAHÛZ-I KEREM Gelince lâlezâra her dem ü ân İder 'uşşâkını MA'TÛF-I MÛJGÂN
Âtîfâ	Baña müjgân-ı çeşm-i güyiyâ bir şimden süzen Sezâdur nâmına dirlerse anuñ TUHFİ-İ GÛLŞEN Bağdıqça ha'ı na'l-i 'izâra neler var TAŞVİR-İ HAYÂL eyleyecek meşeleler var Fevve-i kudreti gör eyle birâz fikr ü hayâl Lâleler içre hele var mı ZER-ENDÛZ mişâl
Aynî Efendi	Öldürüp itdi o leyli çigerüm hier ile hün Haşre dek yanmada hâkümdeki ŞEM'-İ MECNÛN Ayniyâ ezhâr-ı gün-â-gün bakmak istemem Görmedüm bâğ-ı cihânda şemme-i AYN-I KEREM
Esad Efendi	'Aşk-ı BÂLÂ-REV ruh-ı dil-dâra itmez iltifât Ol hümâ-yı lâmekân gülzâra itmez iltifât Âl tûtî gibi bir dâmen-i şahrâ lâle hemân Gülşene BÂL-İ HÛMÂ sâye-i şaffet hoşdur Lâleler Mevlevî dervîşine döndi aqd[1] Şems-veş açdı gelüp BEHCET-İ FEYÛZ -i 'irfân Gıbta-i âteş-tavr oldı çerâğân meger Eyleyen BERK-İ TECELLİ -yi hüdâdır cevalân Görinür âyîne-yi cüyda bu münevveriş ile Lâleler PEYKER-İ HURŞİD ile hep yan-be-yan Budur du'âm dönek gelmeye bu devrâna Şafâ-i bezm-i çemendür PİYÂLE-İ ZERRİN

³ Beyitler şair isimlerinin alfabetik sıralamasına göre verilmiş olup, lâle isimleri büyük harfle ve bold olarak belirtilmiştir.

	<p>Es'adā cilve-i cān-baḥş-ı şuḥan tarḥ-ı cedīd BEHCET-EFZĀ-yı çemen cūy-ı cevahir-cūyān</p> <p>Hiç leṭāfet bulamam öyle gelür ḥātıruma Tığ-ı ğamze ile berāber hele TİR-İ MÜJGĀN Bu nuṭkı rūḥ-fezāya meşīḥ olur mebhūh O la'l-i nāma dinürse ÇEKİDE-İ YAKŪT</p> <p>Jāleniñ gülşene baḥş itdigi āb u tābīñ Vaşfımı HĀME-İ ELMĀS ile yazsam şāyān</p> <p>Ey hoşā gülşen-i ma'nā vü HAYĀL-İ ŞEVKET Ḥātır-ı şaf-zamīrān şeh-i 'işve-mekān</p> <p>Gerden-i leşker işkeste mülk-i çemene Tığ-ı kahr ile çeker lāle 'aceb HATṬ-I AMĀN</p> <p>Sipāh-ı dāğ-ı dile SĀYE-Yİ HŪMĀ mı dilim Yā tığ-ı cefāya şeb-i şafā mı dilim</p> <p>Sāķi-i bezim ola mādem ki ol dāver-i 'aşķ Kalmaya meclis-i gülşende tehī SĀĜAR-I 'AŞK</p>
Fikrî	<p>Ḥāl degil rüyındaki ey kāmēt-i tūbā ŞEMERE-İ İKBĀLdür ki bitmiş bāğ-ı cennette</p> <p>Lālezārı seyre teşriḫiniñ aldım ḥaberin KUMAŞ-I 'İŞVE o mehpārāhiña ferş olsun</p>
Gayur-ı Âmîdi	<p>Ma'nî-şinās ehli bilür kadr-i lāleyi Gelmez beyāna vaşf-ı BEDİ'İ ÇEMEN dinür</p> <p>Taktir ider meşām-ı dehri 'abır-i behcet Şahn-ı bahāra düşse ger PERTEV-İ SA'ĀDET</p> <p>Reng-i şahbā-i lebūñ te'sir edildiyse lāleye Neş'e[y]-i baḥş iyer dile PEYMĀNE-İ ZERRİN-veş</p> <p>Olur nesim ile gerçi leṭāfet-i gülzār Sebeb güşāyiş-i ezhāra hep PEYĀM-I ŞAFĀ</p> <p>Yine şahn-ı çemen reşk-āver-i bāğ-ı cihān olmuş Bu zıybāyeş tehī şanma hemān TEZYİN-İ KUDRETdür</p> <p>Figān vü ğulğul-ı bülbül ü gül biḫūde gülzāra İder şişe-i ŞĀH-I GÜLŞENüñ teşriḫini her dem Mevsim-i gülde olur gerçi şafā-yı gülzār ŞEREF-İ ŞEMSE muķārın hele fazl-ı lāle</p> <p>Degildür lāle yer yer 'aks-i ruḥsārı o mihrinüñ Çerāĝān itdi şahn-ı gülşeni ŞEM'-İ MÜNİR āsā</p> <p>Oldı çün mazhar-ı envār-ı ilāhî lāle N'ola şānında denildiyse ZİYĀ-YI GÜLŞEN</p> <p>Ĝamiñla lāleāsā 'āşıkñ dil-ḥūn iken cāna</p>

	<p>Yine ol ĠAMZE-İ ĠAMMĀZ zaĥım açmaĥda pey-der-pey</p> <p>Evvel bahār oldı yine bitdi lāleler Seyr it NUMŪNE-İ ŐEREF-i Őahñ-ı gülŐeni</p> <p>GŪlistāñ içre gŪller zebŪr-ı ezhārdır ammā Miyāna gŪlde lāle gŪyā bir NŪR-I LĀMİ ‘A ‘dur</p> <p>GŪlzār-ı cihāñ içre bilen zevĥ-i nebātı Āĥir yire Őarf iyleyemez NAĖD-İ ĤAYĀTı</p> <p>Seĥer-i gŪlzāra vardum seyr idŪp āŐār-ı sŪbhāñı Tecellĭ zār ĥılmıŐ baĖı gŪrdŪm NŪR-I YEZDĀNı</p> <p>Ėadem-i ezhārı fŪzŪñ itmekŪñ faŐl-ı bahār ŐaĥŐār-ı çemene ĥondı HŪMĀ-YI İĖBĀL</p>
Halĭmgirāy Sultan	<p>GŪlzāra bu Őeb Ėarm idicek ol Őeh-i ĥubāñ Aldıĥ ĥaberi gŪlden bize PEYK-İ ERĀĖĀN</p> <p>N’ola bu lāleyi elden ele gezdŪrse kibār TOĤM-I NADĪRdŪr anı itmeyelŪm istikŐār</p> <p>Olalı maĥzar-ı envār-ı tecellĭ-i cemāl Geldi sultāñ-ı bahāra yine ŐEVĖ-İ İĖBĀL</p> <p>HemiŐe ĥudretŪñ izĥār ider ĥudā-yı cemĭl Bu lāleye naĥar eyle degil mi ŐUN’-I CELĭL</p> <p>Olursa Ėars ‘ayn-ı hesābı Őāĥ-ı selĭm Virir bu gŪlŐene ziynet bahār-ı FEYĖ-İ ĤALĭM</p> <p>Őahñ-ı gŪlŐende eger ol gŪl iderse cilve Pāy-māli olur elbette NĪHĀL-İ ‘İŐVE</p> <p>Giceli itdi mey erāĖāñ ile hem-reng-i bahār Dinse bu lāleye Őāyeste eger NŪR-I BAHĀR</p> <p>‘Aceb mi bulsa Őeref maĥdemiyle taĥt-ı emen Bu baĖı eyledi teŐriĖ ĤŪSREV-İ GŪLŐEN</p> <p>Taraf-ı çemene eylemem ‘atĖ-ı nigeĥ ben Sensiz diken oldı gŪzŪme SŪZEN-İ GŪLŐEN</p>
HĀtif Efendi	<p>Bu TEVĖĖ-İ İLĀĤĭ olduĖında ŐŪbhe yok aŐla Bu lālezāra ‘izz Ū rif‘atı gŪrmiŐ degil Őaĥrā</p> <p>Geldi GŪLZĀR-I ÇEMEN faŐl-ı bahār eyyāmı Ben bıraĥmam hele ŐimdengerŪ elden cāmı</p> <p>Őu ‘ā’-i miĥr Ū meh zann itme arĥıñ olsa bellidŪr Viren zĭb Ū ferı bu ĥāke MĪŐĖĀT-I TECELLĭdŪr</p> <p>Semenzār-ı leĥāfetden Ėarāz bir Ėonce-i terdŪr O NAĖL-İ ‘İŐVE el-ĥaĥ ĥaylice bir nāzperverdŪr</p>

	O bir NÜR-I MÜCESSEM dür düşünce hâk-i gülzâra Degil lâle getürmiş serv-i sebz-endâmı refîâra
Hayât Efendi	Bir gülsitân eyledim tertîb-i vaşf-ı haddüñi RİŞTE-İ NÜR ile câna bend idüp şîrâzesi
İhsân	Oluruz hayt-fezâ-yı 'işve vü nâz İrem bâğından olmuş PERTEV-ENDÂZ Riyâz-ı dehre revnağ virmede her lâle vü sünbül Bahârın cevdetidür BEHCET-İ GÜLZÂR u reng-i gül Gülşen-i dehr olup sünbül ü gül feyz-resân Serv-revân-ı çemene lâle BEŞİR-İ İKBÂL Hâkîkat setrine her bir şükûfe bir delîl oldı Velî esrâr-ı 'aşka lâle BURHÂN-I TECELLİDÜR Bu zinde ü tâb u hâlet şanma te'şîr-i bahâridür Nümâyiş lâlezâra revnağ TEVFIK-İ BÂRİDÜR Egerçi mihr-i şükûfe nev-bahâra zînet olmuşdır Ser-i gülzâra ammâ lâle TÂC-I RIF'AT olmuşdır Virüp bezm-i bahâra lâleler ârâyiş ü zînet Cemâsâ deste aldı şâh-ı gülşen CÂM-I GÜLGÜNİ Güyâ n'olur çü bülbül-i nâlede-i bahâr Üşkûfezâra şuna eger lâle CÂM-I 'AŞK Lâlezârı idicek pür-ta'bir-i key rüşen Buldı zîbâyeşi ol demde CEMÂL-İ GÜLŞEN Bahâr ahyâr-ı ezhâr-ı çemen itmekde her sâle HAYÂT-EFZÂ olur şad mürde-i gülzâra bu lâle Bir gonçe-i gül çeşm-i dile vech-i hasendir Bu tâbiş ile lâle begüm HÜSN-İ ÇEMEN dir Bahâristânı tahtır itmege berg-i gülistâna Midâd-ı sürh-ile her çüb-ı lâle HÂME-İ CEVHER Çemende görmez iken h'vâb u râhat dîde-i nergis SÜRÜR-I KALB ile gülşende seyr itmekde ezhârı Gıpta-fermâ-yı irem olsa sezâ ser-tâ-ser SÂYE-ENDÂZ olıcağ gülşene bu lâle-i ter Çemende şâh-ı ezhâr aldı deste gonçe-i nergis Ne virse al disün bu lâle çeker ŞÂYÂN-I RAĞBET Bir şükûfe olur ihsâna sezâ gerçi begüm Lâledir revnağ-ı ikbâle ŞÂYÂN-I 'ATÂ Şabâ 'uşşâka bahş iyer çemende râhatü'l-ervâh Velî gül devri geçdi lâleler ŞEH-NÂZ-I GÜLŞEN dür

	<p>Şükûfe kevkeb-i ikbâl-i 'âlem gerçi gülşende Bu eyyâm-ı çemende lâleler ŞEMS-İ MÜNEVVERdür</p> <p>Gonçeniñ yüzünü güldürmek için gülşende ŞUBH-DEM cümbüş-ile geldi açıldı lâle</p> <p>Çemende nazradan seyr olmada her merdüm-i dîde Temâşâ eyle 'âşık gülşen içre ŞUN'-I REZZÂK</p> <p>Verir her bergi neş'e bâğ-ı vahdetden gülistânıñ Bu remze 'ârif ol esrârın aña ŞUN'-I YEZDÂNıñ</p> <p>Borusun ötdüremez muṭṭıb-i gülzâr-ı cihân ṬARḤ-ÂVER olıcağ gülşene bu lâle-i ter</p> <p>'ATÂ-YI HAKKâ 'ibretle nazâr kıl lâlezâr içre Ser-â-pâ âteş-i 'aşk ile gûyâ şem'-i süzândur</p> <p>Hele sen çeşm-i başîret-le nazâr kıl çemene Lâle ey nûr-ı başâr 'AYN-İ ŞAFÂdır görene</p> <p>Buyur sūr-ı bahârı kıl temâşâ ey gül-i ḥandân 'ARÛS-İ GÛLŞENi zînetledi meşâta-i devrân</p> <p>Bu lâle gülşene 'AYN-İ İNÂYET oldu Mevlâdan Riyâz-ı behcete bir cevdet-i feyz-i bahârîdür</p> <p>Bu âb u tâb-ı lâle neş'e-i feyz-i ḥaḳıḳatdür GIDA-YI RÛḤ olur çeşm-i başîret-le temâşâsı</p> <p>Virir ezhâra elvân ile keşret-i feyz-i vahdetden Budur ednâ tecellîsi çemende FAZL-İ RAḤMÂNıñ</p> <p>Lâleler bezm-i çemende idicek 'arz-ı cemâl Neş'e-baḥş oldu semenzâra begüm FEYZ-İ BAHÂR</p> <p>Çemende her çiçek ser-levḥa-i dîbâcedir ammâ Fuşûl-i nev-bahâra lâleler FİHRİST-İ GÛLŞENdür</p> <p>Muḥâbîb-i semen-simâ-yı gülzâr 'arz idüp dîdâr Seḥî-kad lâlelere KÂM-KÂR oldu dil-i ezhâr</p> <p>Gerçi bir gonçe virir revnağ u fer gülzâra KÂM-BAḤŞ olmadadır lâle velî züvvâra</p> <p>Buldı sebz ile bahâr eyyâmı gerçi âb u tâb Lâlezâr ile olur gülzâr-ı 'âlem-i KÂM-YÂB</p> <p>Ḥasedden gülleri şadçâk ider bu lâle hemvâre KEMÂL-İ 'ÂṬIFETle zîynet-efzâ olsa gülzâra</p> <p>Bahârın sırrını tahîrre evrâk-ı gülistâna Şabâ destinde nây-ı lâle ḥikmet KİLK-İ KUDRETdür</p>
--	--

	<p>Bu reng-i âteşini gördüğü dem lüle-i terde Hasedden kan oturdu bağına LA'L-İ BEDEHŞÂNın</p> <p>Sipihri-i 'âlem hıdır-efzâyı feyz-i aqdesten Bu lüle nevbahâra LEM'A-İ HÜRŞİD-i enverdür</p> <p>Nümâyışde bu lüle gonce-i cennetle tev'emdür Degil maqbûl-i gülşen yalınız MEMDÜH-i 'âlemdür</p> <p>'Uşşâka seyr-i lüle berg-i nevâyı demse Her sâ'ati şabâya ser-MÂYE-İ FERAHdur</p> <p>Şeh-nâz iderse bezm-i gülde ne ğam 'atâya Seyr-i çemende lüle ser-MÂYE-İ FERAHdur</p> <p>Çemende lüle her bir gonce-i gülzâra fâ'ikdür Füyûzât-ı seherden MAZHAR-I FEYZ olsa lâyıkdür</p> <p>Teşnegân-ı çemen-i 'ömre gül-âb-ı zemzem Lüle MİZ-ÂB-I ŞAFÂ-yı harem-i bâğ-ı irem</p> <p>Bu letâfet ile bu lüle şehâ MÜNTEHAB şışeye vaz' olsa sezâ</p> <p>Getirince çemene lüle-i mey-i şâh-ı gülşen MERHABÂ didi terâvetle nisân-ı süsen</p> <p>Murâd açmak ise gülşen-serây-ı sırr-ı ezhârı Ele al hürmet ile lüle-i MİFTÂH-I FEYZ oldur</p> <p>Olan zînet-fezâyı şâhn-ı gülşen lüle-i terdür Bu zîbâyeşle NAHL-İ ERĠUVÂN ammâ ki ezherdür</p> <p>Lülezar içre nedür velvelesi âfâka Ugramış mı 'acabâ hiç NAZAR-I 'UŞŞÂKA</p> <p>Mül-i şevk ile pür-şahbâ her bir gonce gülşende Buyur rindâne bezm-i lüle-i bul NEŞ'E-İ GÜLZÂR</p>
İnsân Efendi	<p>Mest-i lây'akıl ü dem-beste vü methûş itdi Beni şahba-i leb-i la'l ü seni CEZBE-İ NÂZ</p> <p>Lâlenün cismine nezzâre sezâ Ruğ-ı pür-CEZBE-İ CÂNÂN insâna</p>
İzzet Paşa	<p>Gülzâra gelse şeyh riyâsı şikest olur Bir kerre görse SÂĞAR-I LA'LİNİ mest olur</p> <p>Mîşâl-i himmet-i sultân-ı 'âlem ser-bülend olsa Olursa lüle işte böyle pâk ü ŞEH-PESEND olsa</p> <p>Mâh-ı cüduñdur şebistâna viren germiyyeti Mîhr-i re'yüñdür açan ŞUBH-I BAHÂR-ı devleti</p> <p>Cihân hemişe zebânında bir şafâ olsun</p>

	<p>‘İnâyetde bize dâ‘im FERAĦ-FEZÂ olsun</p> <p>Hüsrevâ zâtuñ iden râ‘iz-i ŧebdiz-i cihân Eylemiş nâm-ı ŧerîfuñ FERAĦ-ENGİZ-i cihân</p> <p>NİZE-İ RUMMÂNİ-i dil-düz itmiş der-kenâr Galibâ teşhîr-i mülk-i bâğa ‘azm iyer bahâr Ki her bir bergi güyâ bir ħadeng-i nâz-ı dilberdür Bu toħm-ı nev-zuhûrın ism-i pâki NÂZ-PERVERdür</p> <p>‘Alemlere mükâmeleti iylemiş mezîd Zâtuñ ide maŧtaba-i gülzârda VAĦİD</p>
Kerîm	<p>Giderseñ mevsiminde lâle seyri-çün gülistâna Begüm elbet görürsün ŧübhesüz İN‘ÂM-I ELMÂSı</p> <p>Nüş-ı mey eylemiş lâleler içre câna RUĦ-I GÜL-RENG o keyfiyeti imâ ediyor</p> <p>RESM-İ NÂZ mı lâleye dile eñnâ ile cilâdur sözüüm Bâğı teşrîf eyle zîrâ añladı vaħt-i nev-bahâr</p> <p>Vaħt-i bahârda ZİNET-SÂZ Bâğa lâledür bj-ŧek</p> <p>Bâğa git eyle def‘-i ħam cânâ Lâle seyrinde ŖÂD-MÂNDır dil</p> <p>Yürü git bâğa ey zâhid ki zîrâ Görünür lâlelerde FEYZ-İ YEZDÂN</p>
Mehdî Efendi	<p>Dil-i nâlânımı cânâ ruħumdan büse-çün eyler Esüp bād-ı hazânuñ dökmeden BERG-İ ŖAFÂ-yı gel</p> <p>Mey-i la‘lîne âhum çekse gülbenk Gelür destine elbet CÂM-I GÜL-RENG</p> <p>Ķamu ezhâr açıldı lâle-veŧ gülzârda ŧol dem İdince niħm-tebessüm ĦANDE-İ NÂZ ile ol ħonçe</p>
Merhum Ziyâ	<p>Tâlâyî ŧod çemen sâķî begardân CÂM-I ZERRİN râ Bekeŧ bar rûye ovrage ħazân daste negârın râ (Çimen altın gibi oldu ey sâķi altın renkli kadehi devret. Sonbahar yapraklarının üzerine renkli elini sür.)</p>
Mir Azmî	<p>‘Aks idince ŧinede ol kâkül-i ‘anber-semîm Gerdene ta‘lîķ olınmış güyiyâ MİR‘ÂT-I SİM</p> <p>Seyre ‘azm eylese biñ nâz ile ol ħonçe-dehân Artırur nâlesini sūziŧ ile MURĖ-I ÇEMEN Zînet-efzâ olıcaķ ‘âleme eyyâm-ı bahâr Ötmede ŧevķ ile gülzârda MURĖ-I DİL-ZÂR</p>
Nâilî	<p>Ķatre-i ŧebnem muraŧŧa ‘her seħer gülzârda tâc Ŗâħ-ı nevrûzuñ olur farkında TÂC-I İBTİĦÂC</p>
Nâŧid Bey	<p>Miŧâl-i dâħ-ı lâlesine çâķ itmekde ‘uŧŧâķı N‘ola âvâze-i TEZYİN-İ RİF‘AT tutsa âfâķı</p> <p>İder her bir nazarda çeŧm-i ehl-i ‘ibret-i rüşen</p>

	<p>Olursa böyle olsun ŞEB-ÇERĀĠ-ı daḥme-i gülşen</p> <p>Sezā taḥt-ı zümürüd fām-ı gülşende bula i'zāz Ki anñ ḥüsni oldı mihr-i 'ĀLEM-TĀBa reşk-endāz</p>
Nedîm	<p>Gülzâr-ı bahâr olsa yine vaqt-i ḥazândur İm'ân-ı nazar- felege budur CİLVE-İ 'ĀLEM</p> <p>Eyle teşrif çemene ey maḥveş şansun gören Āsmâna gülsitâna doğdı ḤURŞİD-İ MÜNİR</p> <p>Gülşen-i 'âlemde itdükçe çerâġân mihr ü mâh LUTF-I MEVLĀ ola şevk-efrûz-ı bezm-i pād-şâh (s.281)⁴</p>
Nesîbâ	<p>Yoḡdur bu âb u tâb ne mihr ü ne jâlede İZHĀR-I KUDRET eylemiş Allâh bu lâlede</p> <p>Oldu bu şükûfe-i ziyâ-dâr ZERRİN-'ĀLEM sipâh-ı ezhâr</p> <p>Çemen etfâlinüñ tal'atları bi'l-cümle rüşendür Benüm amân ki maḥzûn oldıġum MA'ŞUĠ-I GÜLŞENdür</p> <p>Kararur şerm ile gül bülbül olur bâġda lâle İdicek nâz ile MAḤBÛB-I ZAMÂN 'arz-ı cemâl</p> <p>Açmak ise gülşende merâmuñ dil-i zârı İ'zâz ile al destîne MİFTĀḤ-I BAHĀR</p> <p>Tefe''ül itdi seher bâġda dil-i mehcûr Bakınca nüshaya gülzâra geldi MAṬLA-'İ NÛR Görmedi bâġda çeşm-i eyyâm NAHL-İ MİNÛ gibi mevzûn-endâm</p> <p>Bağ tal'at-ı zibâsına kesb iyle letâfet Naḥs-ı ġamı maḥv itmededür NECM-İ SA'ĀDET</p> <p>Cümle ezhâr-ı çemen ḥûb u feraḥ-baḥş ammâ Ṭab'-ı muştarak-ı şevk iyledi NÛR-I ZİBĀ</p> <p>Her kaçan germ ola ezhâr ile bâzâr-ı bahâr Kâle-i şabri virdi NAĠD-İ REBİ'ye dil-i zâr</p> <p>Çemende zîr ü bâlâya baġanlar çeşm-i diġkatle Bulurlar kûy-ı zevk ü şevke yol NECM-İ HİDĀYETle</p> <p>İyler hele çeşmi baḥtı rüşen Şehber şalıcağ HÛMĀ-YI GÜLŞEN</p> <p>İyle inkâra bu şükûfe-sezâ Gösterse eger YED-İ BEYZĀ</p> <p>Gerçi her lâleye bir mertebe virmiş feyyâz Dest-i şâhâne sezâdur hele YĀĠÛT-I RİYĀZ</p>

⁴ Muhsin Macit tarafından hazırlanıp e-kitap'ta yayımlanan Nedim Divanı'ndan yararlanılmıştır.

<p>Pertev Efendi (Muvakkitzâde Pertev)</p>	<p>Miyân-ı zümre-i ‘uşşâkda mümtâzdur benden Der-i devlet-me‘âbında n’olur BÂLÂ-NİŞİN olsa</p> <p>Reng-i gül ruhsârîna çendân müşâbihdür begüm PERTEV-İ İKBÂL-i lâle dem-be-dem efzûn olur</p> <p>Bend-i tomrukdan hâlaş eyler gelüp gül gonceyi Lâleye PEYK-İ ŞABÂ dinse be-câ ta‘bîrdür (s.520)⁵</p> <p>Sünbüle PIÇİŞ-FİKEN gîşü-yı ‘anber-bâr-ı yâr Reng-i lâle ‘aksi-i âb u tâb ruhsâr-ı nigâr</p> <p>CÂM-I CEMŞİD gibi neş’e-i fezâdur lâle Ola çün gonçe-güşâ hâtır-ı dil-beste komaz</p> <p>Nigâhum çün ruḥ-ı cānâna çeker zencîr zülfle Nümâyândur yakılsa lâlezâra CEZBE-İ MAḤBÛB</p> <p>Gülsitâna varıcaḳ serv-i bülendüm geldi Lâle-ḥad gonce-dehen CİLVE-PESENDüm geldi</p> <p>Olursa daḡ-ber-dîl şîne-çâk şâyândur Ki lâle benzeyeyim dir CEMÂL-İ MAḤBÛBa</p> <p>Sıkılma gül çemene gel açıl efendim gül Gel ey bahâr-fîrûz u CİHÂN-PESEND gül</p> <p>Żiyâ-yı biniş-i çeşm-i gubâr-pây-ı nigâr CİLÂ-YI RUḤ-ı revânum peyâm-ı vuşlat-ı yâr</p> <p>Görince olmuşum ey dil çü sâye-üftâde O serv-i nâz ‘aceb CİLVE-RİZ âfet imiş</p> <p>Müsâvî âb u ḥâki reng ü bû ezhârda başka Nümâyândur temâşâ eyle bâḡı ḤİKMET-İ BÂRİ (s.520)</p> <p>Leb-i cānânımı hâmuş eylemişdim gonceden ammâ Gül-i ḥandâmı gördüm geldi yâda ḤANDE-İ MAḤBÛB</p> <p>ḤÛN-I DİLden lâlezâr olmuş ser-i küyuñ didüm Geldi ol gül-ruḥ didi geldi çerâḡân demleri</p> <p>Ḳaldım şeb-i târ-ı ḡam bahiriñde ḥazîn-dil Ey mâh-ı perî peyker ḤÛRŞİD-İ ŻİYÂ gel</p> <p>Açıldı DAḤME-İ ESRÂR-ı şun‘-ı ḥazret-i bârî Nümâyân oldu bâḡ u râḡıñ dürlü ezhârı</p> <p>Şabâ itdi güşâde DAḤME-İ GÛLZÂR u bostânı Zemîn-i uşküfelerle reşk-i necm-i âsmân oldu</p>
--	--

⁵ Divanda ilk beyit ‘Bend-i tomrukdan rehâ tebşîrin eyler gonceye’ şeklindedir.

	<p>Gülistānda çü bülbül gerçi ārām eylerim ammā DİL-ĀRĀMum hayāl-i lāle had ü gül-i izārāmdur</p> <p>Ġonce mey-i la'l-i lebiñ gerçi hāmūş itdi begüm Lāle-i mey 'aks-i renginiñ itdi DİL-PESEND</p> <p>Gözden biraqma bendeñe baq eşk-i çeşme DÜRR-İ YETİM görme revā hāk-i sār ola</p> <p>Merhamet kıl bendeñe ey Yūsuf-ı gül pırehan Dāğ-ı dilden lāleāsā DĀMEN-İ 'AŞK oldu çāk</p> <p>Bülbüli gülden cüdā kılmağa çekmiş bāğda DEŞNE-İ HÜNİN lāle berg-i süzen tiğ-i tiz</p> <p>Meskenüm hāmun-ı şahra itdiren şaçun ziyā Gülbeden nesrin-ten nergis-çeşim bir DİL-RÜBĀ</p> <p>Hvāhiş-i vaşl ile çāk oldu bım-i hicrinde Āb-ı luţfiñla bu DİL-TEŞNE-[y]i sır-āb iyle</p> <p>Degildür nergis ü degül sünbül ü nesrin karanfil fül Gülistāna terāvet-bahş olasin ZİB-İ GÜLŞEN sen</p> <p>Ruĥlarıñ ġayret-fezā-yı gül ĥatıñ REŞK-İ ÇEMEN Sünbüle zülf-i 'abır-efşān pür efşān-ı figen</p> <p>Lālezāriñ zıneti meşātaya hācet degil RÜY-İ ZİBĀ reng ü büy-ı 'arıziden bı-niyāz</p> <p>Ehl-i diller lālezāruñ zevkin inkār eylemez Mevc-i lāle gösterür REFTĀR-İ DUĖTERden nişāne</p> <p>Gülistānuñ bugün pek revnaķıñ vaşf iylemiş cānān Niçün fark itmemiş kim gül-i ruĥdur ZİVER-İ GÜLŞEN</p> <p>Şarāb iç lālegün olsun ruĥın zülfüñ çıkar başdan Gül ü sünbüledür cāna bilürsin ZİNET-İ GÜLŞEN</p> <p>Bahāristān-ı hüsn ü āmıña SER-LEVĖAdur ruĥsār Gülistān büstān ser-tā-be-pā cismın pāyān eyler</p> <p>Gider⁶ elbet keder ġamhānesiyken ġuşe-i dilden Ki teşriş eyledi bezmi SEMEN-BER bir perı peyker (s.520)</p> <p>Temāşā eyle mey-nüş it gel ecl-i sevdigüm sen de Açıldı lāleler güller pür oldu SĀĖAR-İ GÜLŞEN (s.519)</p> <p>Benim serv-i SER-EFRĀZum gülistānda ĥırāmān ol Nihāl-i dil-keşüm gülzāra bir sebz-i ġad-i bālāni göster</p>
Re'fet Efendi	<p>Yine evrāk-ı çemen oldu tamām Buldı ŞİRĀZE-İ NĀZ ile niżām</p>

⁶ Gider kelimesi Ekrem Bektaş tarafından 'keder' olarak okunmuştur.

	<p>Çemende ŞEH-PER-İ TĀVUS olunca cilve-nümā O demde neş'e-i dūnbāle dār olur peydā</p> <p>Leṭāfetle çemende bu şükūfe geldi meydāne Kemāl-i hūsn-i endāmı ŞAFĀ-BAHŞ oldu yārāne</p> <p>Çemende oldı başlı başına bālā-revdür devrān YeridŪr olsa ger baş ṭaḥṭda bu TURRE-İ CĀNĀN</p> <p>Ḥaḳıḳat yine cāy-ı diḳḳat-i rengin temāşādur Ḥaṭ-ı sebz-i çemende TURRE-İ MAḤBŪB-ı zıḳādur</p> <p>Geldigi demde bulup gülşende şevk ü ihsāt Cilveler itdi şafāsından bu TĀVUS-I NEŞĀT</p> <p>Dem-be-dem meclis-i gülşende gelüp ṬIYB-İ FERAH Neş'e-bahş olmada ehl-i dile mānend-i ḳadeḥ</p> <p>ḲURRETŪ'L 'AYNiḣi gören gülşende Rūy-ı āmālin ider pūr-ḣande</p>
Rātif	<p>Ni'dem ki ol şeh-i nāzum olunca cilve-nümā Çekildi şevḳine şahn-ı çemende CĀM-I ŞAFĀ</p>
Safvet	<p>Behişt-i bāḡ-ı hūsnünde olan nāle-i hezār İşit imdi naḡme-i nāyı PEŞREV-İ GŪLZĀR</p> <p>Gülşende hezār gūş idicek na'me-i şeh-nā Açıldı ruḣ-ı zıḳā dil-keş-i ra'nā ŞEHBER-İ NĀZ</p>
Seydā	<p>Beyhūde degil lāleye āḡrāzı cihānuñ Her toḣm-ı teri olsa gerek BĀ'İŞ-İ RAḤMET</p>
Seyyid Ārif	<p>Merāmda bezm-i gülde demse cāna Dem-ā-dem destiñe al CĀM-I ZİBĀ</p> <p>Olur mı şine-i 'āşıḳda zaḣmet ḣad ü pāyānı Kesilmez dā'imā resm-i 601efadan ḤĀME-İ MAḤBŪB</p> <p>Çāk çāk itdi derūn-ı şinesin gülzārı Fırḳat-i zūlfūñle sūnbūl REŞK-İ RUḤSĀRıñla gül</p>
Seyyid Atā Efendi	<p>Gerden-i şāfında seyir it göñūl meşḳ-āveri Ḳıl taḣayyūl bu leṭāfetle dilā BĀL-İ PERİ</p> <p>Bu bezmgāh-ı çemenzāra çeşm-i 'ibret eyle Baḳılsa her ḳadeḥ-i lāle bir PİYĀLE-İ 'AŞḲ</p> <p>Sūnbūl-i dileş-i āşūfte-i būy-ı ḣaṭ-ı yār Ola şāyeste bu şöhretle BE-NĀM-İ GŪLZĀR</p> <p>İdince bezm-i çemene o naḣl-i 'işve zuhūr Virūr şabā dil-i nālendeye PEYĀM-İ SŪRŪR</p> <p>Virirse gülşene renk ü ṭerāvet ol dil-cū Sezādur ey gül-i ter MĀYE-İ 'AṬĀdur bu</p> <p>Ḥıram itdikçe tellendirdi bāḡı ḳadd-i dil-cūsu</p>

	<p>Giyüp bir cāme-i zıbbā o gül-rū RENG-İ TĀVÜSİ</p> <p>O kāmēt REHBER-İ İQBĀL-i gülzār-ı terāvetdür Çemen-zıbb-i bahār [u] hüsn-i reng-i bāğ-ı behcetdür</p> <p>O mehūñ turre-i şeb-büyına eşküfte-çemen REVNAK-I GÜLŞEN olur olsa eger sāye-figen</p> <p>Gül-i ruhsārın idüp bāğ-ı behiştı hayrān Oldı bu vech ile ārāste ter-i VERD-İ CENĀN</p>
Seyyid Hanıf	<p>Gördi gülşende gülün dāmenin olmış heb hār Ser çeküp oldı hemān lālede BĀLĀ- REFTĀR</p> <p>Ol ebrū-yı muqavves olur mı küşāde yā Tā urmayınca çeşmide bir kez ĤADENG-İ NĀZ</p> <p>Nev-bahār-ı çemen ‘ales-seher seyrāna çıkan Lāleves dağ-ı ber-dil böyle DEHEN-BESTE gider</p>
Seyyid Osmān Nesīb	<p>Görür āyinesinde ehl-i dil bu tohum-ı mergūbuñ Reg-i her bergi vaḥdāniyete BURHĀN-I QUDRETdür</p> <p>Hırka-i be-düşı devr idelüm vaḥdeti Nüş iyleyüp PİYĀLE-İ FEYZ maḥabbeti</p> <p>Şulardum eşk-i çeşmle bu tohum-ı nāz-perveri Yetişi kadd-i bālāsı gibi TEVFIK-İ İZZETle</p>
Şehid	<p>BERK-İ LĀMİ ‘iyler gülzāra gör ebr-i bahār Lāleden üşkūfeler sūzān-ı dāğ-ı şinedür</p> <p>Çemende şubḥ u dem faşş-āver oldı şebnem ezhāra Viren neşv ü nümā gülzāra ammā PERTEV-İ ĤURŞİD</p> <p>O serv kāmēt-i tūbāda ḥasiyyet-i hūr şekūr Melek mi hūr-ı cinān mı ‘aceb o PEYKER-İ NÜR</p> <p>Çü şebnem maḥv olur üşkūfe tāb-ı germ-i hüccetimden Gülistāna olunca lāle çün ḥurşid-i TĀB-EFGEN</p> <p>Bāde-i gül-renk-i feyze sır olup etfāl-i bāğ Dest-i kudret şundı güyā gülşen-i CĀM-I FERAḤ</p> <p>CĀM-I MİNĀ lāle sākı gül hezār efgān-sāz Serv-i ḥıdmetkār bezm-i gülşene olmuşdur müdām</p> <p>Her şükūfe-i çemen zıbb-efzā Sebeb-i RİF‘AT-I GÜLŞENdür bu</p> <p>Mazhar-ı tevḥid olup taḥşili dāğ-ı şinedür REHBER-İ ‘AŞK oldı lāle gülşenī dervişine</p> <p>Şebih-i şehber-i tāvūs gışū-yı bir gül Efendi RESM-İ HÜMĀ zülf-i dil-rübā ancak</p> <p>Revnaḥ dih-i nevbahār-ı lāle</p>

	<p>ŞAYESTE-İ İFTİHAR-ı lâle</p> <p>Gül ü serv-i çemen bir hâl-i ferahfâl-i dil-dârî Dil-i pür-dağ ile 'uşşâka lâle HASB-İ HÂL olmuş</p> <p>Beyâz-ı şubh degil mihr biliñ HÂME-İ NÜR Sevâd-ı süre-i velleyli iylemiş tefsîr</p> <p>Çemen etfâli yâl ü bâl ile ra'nâlanur ammâ ZARIF-ENDÂM serv-i şim-berde başka hâlet var</p> <p>Ğonce-fem teng dil olmasa gül açıl Mey-i GÜL-RENG-İ ŞAFÂ nüş iyle</p>
Tâhir-i Maraşî	<p>Gördüm ol lâle-ruhî gülşene çıkmış seyre ŞAHİD-İ KUDRET olan meylin ider mi ğayra</p>
Vehbî Efendi	<p>Țutamaz şinesini ger seyir iyleser 'adû Hâşılı sapıña dek NÂVEK-İ GÜLŞENdür bu</p>
Yazıcı Osmân Efendi	<p>Göricek lâle-şifât dâğ-ı derûni nâçâr ÂH-İ ÜFTÂDE diyü tesmiye itdi hünkâr</p>
Şairi Belirtilmeyen Beyitler	<p>Gerçi etfâl-i çemen cümle şafâ-bahş ammâ Mest ider tab'ı bu üşkûfe-i ÂŞÜFTE-NÜMÂ</p> <p>Lâleveş rüy-ı zemîn içi siyâh kâse olur Dest-i deryüzesini PERTEV-İ MİHR'e uzadan</p>

Sonuç ve Tartışma

Osmanlı Devleti'nde Lâle Devri gibi önemli bir döneme ismini veren lâle, diğer çiçeklerden daha üstün tutulmuş, lâle yetiştiriciliği diğer çiçekleri geride bırakmıştır. Lâlenin sadece havası güzel, temiz ovalarda yetişmesi ve ebced hesabıyla Allah kelimesi ile aynı ölçüde olması sebebiyle lâle çiçeklerin en şerefli ve değerlisi olarak görülmüştür.

Yetiştiriciler, yetiştirdikleri lâlelere eşsiz anlamlar vermiş yetiştiricilik babadan oğula geçmiştir. En güzel lâleyi yetiştirmek ve orijinal isimler vermek yarışmalar düzenlenmiş, lâle yetiştiriciliğini ve yetiştiricileri konu alan pek çok eser yazılmıştır. Bu eserlerin yanı sıra lâle isimlerini konu alan ve Esâmî-i Lâle olarak adlandırılan birçok şiir mevcuttur. Lâle Devri şairi Nedim, İzzet Ali Paşa, Hâtif Efendi, Esad Efendi, Muvakkizâde Pertev ve Muhibbî mahlasıyla şiirler yazan Kanuni Sultan Süleyman'ın bu türde şiirleri mevcuttur. Esâmî-i Lâle şiirleri hakkında pek çok eser ortaya konmuştur.

Tabip Mehmed Aşkî tarafından 18.yy'da yazılan Takvîmü'l-kibâr Min Mi'yârü'l-ezhâr diğer çiçek risalelerinden farklı olarak lâle şiirlerine yer vermektedir. Eser bu yönüyle müfred ve matla antolojisi özelliği taşımaktadır. Eserde toplam 352 lâle şiiri tespit edilmiştir. Bu şiirlerden biri Farsça biri Arapça'dır. Muvakkizâde Pertev ve Nedim'in divanlarında bulunmayan beyitleri tespit edilmiştir. Divanlarda tespit edilen bazı beyitler eserde bulunan beyitlerle farklılık göstermektedir.

Nedim, Nailî, Pertev Efendi, Hâtif Efendi ve Halîmgirây Sultan gibi hakkında bilgi tespit edilebilen şairlerin yanı sıra Kerîm, Şehîd, Hacı Hicâzî ve Seydâ gibi hakkında bilgiye ulaşamayan şairlerin de şiirleri yer almaktadır.

Hâtif Efendi'ye ait olan beyitler daha önce Sevda Önal tarafından 'Esâmî-i Lâle Şiirleri ve İstanbullu Hâtif'in Esâmî-i Lâle Matlaları Üzerine Bir İnceleme' adlı çalışmada bir araya getirilmiştir. Bu sebeple bu makalede Hâtif Efendi'nin daha önce tespit edilmemiş beyitlerine yer verilmiştir.

Kaynakça

- Aktepe, M. (1954). Damad İbrahim paşa devrinde lâle. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi. C. IV, S. 9.*
- Altınay, A. R. (1973). *Lale devri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Atasoy, N. (2005). *Osmanlı bahçeleri ve hasbahçe*. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Ayvazoğlu, B. (2003). *Ateş çiçek lale*. İstanbul: İBB Kültür A.Ş.
- Baytop, T. (1992). *İstanbul lâlesi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Bektaş, E. (2017). *Muvakkit-zâde muhammed pertev divânı*. Erişim adresi: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55973,pertev-divanipdf.pdf?0>
- Gürkan, C. (1999). *Osmanlı'dan günümüze dört gözde çiçek, güller, karanfiller, laleler ve sümbüller*. İstanbul: Flora.
- Gürsoy-Naskali, E. (2018). *Çiçek kitabı*. İstanbul: Dergah.
- Hakverdioğlu, M. (2008). Lâle devri ve lâle isimleri, *Turkish Studies, Volume 3/4 Summer*.
- Kartal, A. (1998). *Klasik türk şiirinde lâle*. Ankara: Akçağ.
- Koç-Keskin, N. (2018). *Örnekli ve resimli osmanlı çiçek adları sözlüğü*. Ankara: Kurgan.
- Kutlar, F. S. (1998) İzzet ali paşa divanı'nda lâle ve istanbul lâlesi isimleriyle ilgili bir dizin denemesi. *Folkloristik: Dursun Yıldırım Armağanı*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı
- Macit, M. (2017). *Nedim divânı*. Erişim adresi: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56214,nedim-divanipdf.pdf?0>
- Önal, S. (2009). Klasik türk edebiyatında lâle ve edebî bir tür örneği olarak lâle şiirleri. *Turkish Studies Volume 4/2*.
- . (2010). *Hâtif, hayatı, edebi kişiliği ve divanının karşılaştırmalı metni*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- . (2013). Esâmî-i lâle şiirleri ve istanbullu hâtif'in esâmî-i lâle matlaları üzerine bir inceleme. *Turkish Studies Volume 8/1*.
- Polat, N. H. (2001). *Türk çiçek ve ziraat kültürü üzerine cevât rüştü'den bir güldeste*. İstanbul: Kitabevi

Yazma Eser

Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu Ae Tby 16